

Журналістська творчість як філософська категорія

Вербицька Х. І.,
викл. кафедри ін. мов,

Проаналізовано журналістську творчість як процес філософського осмислення факту. Творчість для журналіста є водночас свободою і владою – у контексті певної доречності журналіст обирає конкретну технологію бачення власної ролі в процесі творення новинного чи аналітичного контенту.

Ключові слова: автор, аудиторія, журналіст, контент, творчість, текст.

Journalistic creativity as a philosophical category

Verbytska Khrystyna,
Lecturer of the Department
of Foreign Languages

The article analyzes journalistic creativity as a process of philosophical interpretation of fact. Creativity for a journalist is both freedom and power - in the context of particular relevance a journalist chooses a specific technology of vision of his/her role in the process of creating the news or analytical content.

Keywords: author, audience, journalist, content, creativity, text.

Журналистское творчество как философская категория

Вербицька К. И.,
препод. кафедры ин. яз.

Анализируется журналистское творчество как процесс философского осмысления факта. Творчество для журналиста является одновременно свободой и властью – в контексте определенной уместности журналист выбирает конкретную технологию видения собственной роли в процессе создания новостного или аналитического контента.

Ключевые слова: автор, аудитория, журналист, контент, творчество, текст.

Філософію журналістської творчості часто розглядають як етику, як ту частину творчого надбання журналіста, яка орієнтована в першу чергу на аудиторію, її світосприйняття, практично це міждисциплінарний напрям. У філософії журналістської думки багато привабливих для аналізу творчих чинників. Утім, йтиметься про журналістську творчість в аналітичній журналістиці – тут матимемо більше простору для аналізу феномену творчості, оскільки контент аналітики більш ґрунтовний.

Професор В. Здоровега журналістській творчості присвятив підручник, в якому вважає, що природа журналістської творчості бере початок у літературній праці у мас-медіа. Високі взірці журналістської творчості являють собою, на думку автора, найважливіші складники професіоналізму співробітника мас-медіа. Учений розглядає головні потоки та методику збирання інформації крізь призму журналістської творчості. Ключовими елементами журналістської творчості є аргументація та полеміка, втілення в текстах різноманітної жанрової палітри та методики відображення дійсності у мас-медіа.

Професор В. Різун зазначає, що «журналістика – це насамперед творчість, власна чи колективна, яку не слід обмежувати тільки вмінням використовувати тропи, а розглядати як авторську працю, спрямовану на виготовлення неповторного інформаційного продукту, в якому тісно переплетено довірливе з боку суспільства, особистісне, індивідуальне бачення і розуміння дійсності з загальноприйнятим, науково доведеним» [7].

Творчий процес, творчий акт у цілому завжди результативні та індивідуальні – на противагу споживчому станові простого поглинання, наприклад, новин, тиражування і навіть перетворення раніше отриманої інформації. Творчий або духовний стан аудиторії не має нічого спільного ні з лінійною синтаксичною логікою текстів мас-медіа, ні з повсякденним свідомістю, ні навіть зі звичайним сприйняттям часу. Подібний стан є в таких контекстах, які не оперують ані сучасним, ані минулим, ані майбутнім. Творчість – це завжди чистий сенс, саме тому творчість у журналістиці – це не стільки заявка на сприйняття аудиторією, скільки справджене, реалізоване право на це сприйняття.

Це так само доказ собі й усьому світові свого права на індивідуальність і несхожість, це злиття з аудиторією, але злиття з такою аудиторією, яка є абсолютною в собі. Після творчого комунікативного акту, публічно пред'явленого світу, не потрібно більше доводити своє право на гідність та самоповагу, тому що це вже неважливо. Щоб не відбувалося далі – якщо у світі живе щось вистраждане й створене мною, живе й надляє

життям інших, – живе й автор. Творчість у журналістиці – немов кола по воді – поширюється до нескінченності, захоплюючи все і всіх, хто стикається з цією творчістю.

Творчість – це завжди відкриті двері, в які ніби може увійти кожен, але входять деякі, справжні професіонали. Це доказ того, що людина – більше, ніж сума її складників. У момент творчості перед автором відкривається величезний світ, саме той світ, якого немає для тих, хто позбавлений цього. Так само журналіст, позбавлений чогось життєво важливого і необхідного для душі, чекає зустрічі з тим, хто підштовхне його до певних конкретних здобутків, вважаючи, що результатами чужої творчості можливо наситити власний творчий «голод», заявивши про себе як про творця.

При цьому журналістська творчість – це завжди влада, засіб впливу. У журналістській творчості як засобу впливу велика сила інерції, адже творчість змінює матрицю мислення. І тут неможливо бути веденим, неможливо скористатися чужим досвідом чи зразком. Можна увійти в інший світ через двері, відкриті кимсь для тебе, але це завжди власне оновлення і власне перетворення. Джерело журналістської творчості не може бути вичерпане, але оновлюється з кожним творчим актом журналіста. Можна відкрити в людині це джерело, спокусити, захопити, з'єднати, але неможливо змусити бо найменше насильство робить творчість неможливою. Це налаштування себе самого як інструменту творення журналістського змісту.

Результат творчості живить людину неодноразово – спочатку слід зіткнення з джерелом енергії в момент творення, потім сама річ або слово, здобуте з небуття ставати джерелом енергії. Режим сприйняття й режим «видачі» не можуть діяти одночасно, але або те, або інше й потрібне зусилля, щоб вийти з круговороту споживацтва, уповільнити внутрішній час і нарешті почути, відчутти в собі божественне прагнення творити, це внутрішнє тремтіння передчуття блаженства, почути поклик і піти за ним, дізнаючись і пізнаючи, знову і знову, кожного разу, втрачаючи себе і знаходячи нове ім'я.

Видатний філософ і математик А. Уайтхед зазначав: «Творчість – це принцип новизни. Дійсний стан – це нове, що відрізняється від будь-якої сутності в безлічі, яким все об'єднано. Таким чином, творчість вводить новизну в зміст безлічі» [9].

Прагнення до нового – необхідна умова розвитку і в кінцевому рахунку виживання всього живого в мінливому світі. Новизна в текстах мас-медіа зовсім не додаток до існуючого, не надбудова – це щось попервах неприйнятне, руйнівне для аудиторії, подразнює. Творчість у журналістиці – це вихід за межі повсякденного мислення, злом ментальних кодів і порушення психологічних меж,

це акт, який викликає емоційну, нерідко негативну реакцію у аудиторії.

«Розмах цього прагнення визначає межі, не переступаючи яких, звичайне мислення залишається таким. Але як тільки межі порушені, новизна, лякає консервативні стереотипи, стає потужним спонукальним чинником, що зламає оборону. Вона невблаганно вбудовує себе в систему колишніх структур або, за термінологією А. Уайтхеда, у зміст колишніх «множин», змінюючи останні відповідно до принципу еволюції структур і смислів», – вважає відомий викладач, дослідник творчості та навчання Євген Синіцин [8].

Припустимо, що інформаційний обмін людини з реальним світом через мас-медіа – те, як він сприймає, інтерпретує повідомлення відповідно до своєї внутрішньої логіки і віддає у світ перетворений, переплавлений, змінений інформаційний матеріал – визначається його внутрішньою індивідуальною структурою. Ця структура є фільтром або лінзою, заломлюючою повідомлення на вході, ця структура відповідає за об'єктивність, включеність аудиторії в реальність, адаптацію аудиторії до реального світу й змін, які в ньому відбуваються.

Творчість пов'язана зі стресами, внутрішніми суперечностями, блуканням у лабіринтах смислів, неможливістю зберегти колишню семантичну структуру розуміння аудиторією реалій. Про це знає будь-який журналіст, адже його творча харизма відрізняється інтенсивністю переживань й умінням зробити їх прояви у вигляді тексту чи зображення.

Інтенсивність свідомості аудиторії індивідуальна, аудиторія може мислити, усвідомлювати й відчувати набагато сильніше, ніж навіть сам автор, але для самої аудиторії це є досить інтенсивна психологічна дія. Переживання, емоції, почуття сильні, яскраві, можливо, пережиті в результаті глибокого стресу, спроможні назавжди задати рівень інтенсивності переживань з приводу того, що людина потім шукає і тиражує все життя. «Натхнення за своєю суттю не може бути тривалим, але інтенсивність як психічних, так і фізіологічних процесів у мозку надзвичайно висока», – зазначав про це Євген Синіцин [8].

Про значущість та інтенсивність переживань варто писати як про інтерес, який передбачає таку інтенсивність індивідуального почуття, яка веде до публічного висловом інтересу [9]. Значущість у даному випадку є фактичним вектором, що залежить від емоційної забарвленості структури, потреби її до саморозвитку й напруженості, обумовленої суперечністю [8].

Здатність до діалогу, що не припиняється в медіа, що породжується різноманіттям варіантів ймовірного зацікавлення аудиторії задається синтезом контенту – а це є однією з ключових семантичних особливостей аудиторії. На відміну від

всякого існуючого (або мислимого у майбутньому) комп'ютера, людина завжди здатна знаходити опонента в собі самій – опонента різного ступеня близькості або віддаленості від самого себе. А текст медіа здатен змінювати аудиторію. Таким чином, відкрита світові людина – це такого собі роду інтелектуальна фабрика з переробки значеневих оцінок [6].

Будь-які процеси, які мають зворотні зв'язки – а комунікація насамперед – підпорядковані законам теорії автоматичного управління [5], у тому числі процесам зміни семантичних структур. А тому журналістська творчість необмежена. Недарма у Біблії немає ані слова про творчість – про це писав Микола Бердяєв у своєму філософському дослідженні: «У справі творчості людина немов надана сама собі, залишена сама із собою, не має прямої допомоги згори. І в цьому позначилася велика премудрість Бога.

Ми відчуваємо священний авторитет умовчання Євангелії про творчість. Божественно-премудро це абсолютне мовчання священного писання про творчість людини. І розгадка премудрого сенсу цього мовчання є розгадкою таємниці про людину, є актом вищої самосвідомості людини. Лише досягнувши вищої самосвідомості, людина шукає виправдань творчості у священному писанні й священних вказівок про шляхи творчості, тобто хоче підпорядкувати творчість закону і спокуті» [1].

Людина завжди прагнула до утвердження смислів. Серед цих устремлень В. Налімов виділяє тяглість до логіки, повагу до художніх засобів, спрямованих на те, щоб безпосередньо – через контент – показати красу смислів, спрямованість до влади інформації. Біля джерел нашої культури Христос привніс ще один, тепер уже майже забутий шлях становлення смислів, що відкривається через спрямованість до Любові [6].

Якщо порівнювати творчість з чимось відомим людині й суспільству, то ближче до всього творчість є інститут пророцтва. Не може новизна контенту вилучатись зі старого й відомого, але з майбутнього – так, з того, що ще не проявлено, не існує [6]. Інформація, скерована в майбутнє, руйнує сьогодення, існуючу структуру відносин у соціальних системах. Світ пручається привнесенню з майбутнього і приймає цю інформацію лише в дуже обмеженому, дозованому вигляді.

Відомим футуристом є М. Маклюєн. Майбутнє, на його думку, – «абсолютна неузгодженість глобального суспільства за всіма питаннями» [10]. Професор В. Іванов, щодо цього канадця, наголошував, що його «мозаїчність під час постановки телепередач відповідає фрагментарності функцій людини. Замість систематизованих знань телебачення мусить надавати стереотипи, які будуть зразками оцінок

і матрицями сприйняття. А глядач сам повинен додумувати образ і відтворювати свою цілісність сприйняття». Щодо безпосередньо творчості, то МакЛюен радше сповідував співтворчість – при цьому підсвідомо, через покадрове зображення, адже аудиторія повинна домальовувати образ із фрагментів, запропонованих журналістом. При цьому журналіст передає героям частку свого «Я» [5, с. 72–73].

А ось американський психолог Т. Шнейрла в результаті інформаційних дослідів з дітьми та підлітками визначив, що привабливою буває тільки помірна новизна. Надмірно нове й несподіване лякає, викликає незадоволення, неприйняття. І це зрозуміло, адже пророцтво завжди вирвано з контексту раніше подій, що відбуваються. Так само й журналістська творчість – вирване з контексту завжди не відповідає логіці подій, але відповідає ще не проявленій істині у світі матеріальному, попри те, що нерационально, незрозуміло і невиправдано.

Здатність до справжньої творчості – швидше вантаж, хвороблива схильність, жертвність, а не нагорода. Якщо в сучасному інформаційному суспільстві не приносяться реальні людські жертви, то це ще не означає, що не існує самого інституту «інформаційної жертви і жертвності» і що людина творча, незахищена раціональністю, відкрита світові й живе в іншому часі й просторі – перший кандидат на роль жертви.

Журналістська творчість – завжди служіння й жертва. Служіння не власному его, а колективному розуму, де інші рівні свободи, інша етика. Етика творчості справді вище закону. Закон породження минулого досвіду, він діє «тут і зараз», а творчий акт – служіння в ім'я майбутнього ще не проявленого, але для журналіста вже існуючого.

«Для етики закону є свобода волі, що означає прийняття закону добра, або відкидання його і відповідальність у результаті цього ... Для етики творчості свобода означає ... індивідуальну творчість добра й цінності. Цієї свободи етика закону не знає. Вона зовсім не знає того, що в кожному неповторно індивідуальному моральному акті твориться нове добро ... Не існує застиглого, статичного морального порядку, підлеглого єдиному, загальнообов'язковому моральному закону.

Етика творчості є етика нескінченного, для неї світ розкритий і пластичний, розкриті нескінченні горизонти і можливий прорив до інших світів. Етика творчості долає кошмар кінцевого, кошмар порядку життя, з якого нікуди не можна вирватися ... Етика творчості виходить від особистості, але спрямована вона не на особистість, а на світ, в той час як етика закону виходить від світу, від суспільства і спрямована на особистість», – зазначав Микола Бердяєв [3].

Трагізм журналістської творчості полягає ще й

у тому, що журналіст є самотнім. Він часто немов за стіною – якщо не за кам'яною, то за скляною. Він залишається незрозумілим, він перебуває в інших світах інших часів і смислів, а повертається звідти зі своєї дорогоцінної контентною здобиччю. Кожен бачить у створеній, насиченій енергією новизні особисті смисли і відображення власних уявлень про світ, що нас оточує. Опір процесові творчості виявляється так само в опорі контентові, який щоразу немов починає жити власним життям ще в процесі свого створення.

Це певна непередбачуваність. Але в цій непередбачуваності, невідповідність задуму і результату укладена журналістська практичність, пов'язана з тим, що людина виявляється здатною створити більше, ніж від нього очікує аудиторія, і з більшого, ніж він сам. Чи не в цьому причина вічного розколу аудиторії та її тривоги перед аналітичною, серйозною журналістикою?

Список літератури:

1. *Атанс М.* Оптимальное управление / М. Атанс, П. Фалб. – М. : Машиностроение. – 1968.
2. Бердяев Н. А. Смысл творчества. Опыт оправдания человека / Н. А. Бердяев. – Париж, ИМКА-ПРЕСС, 1985.
3. *Бердяев Н. А.* Философия творчества, культуры и искусства / Н. А. Бердяев. – в 2 Т. - М. : Искусство, – Т. 1. 1994.
4. *Здоровага В. Й.* Теорія і методика журналістської творчості : підруч. / В. Й. Здоровага – [2-ге вид., перероб. і допов.] – Львів: ПАІС, 2004.
5. *Іванов В. Ф.* Основні теорії масової комунікації і журналістики : навч. посібн. / В. Ф. Иванов. – К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси., 2010. – 258 с.
6. *Налимов В. В.* Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности / В. В. Налимов. – М. Изд-во «Прометей» МГПИ им. Ленина, 1989.
7. *Різун В. В.* Проблеми і перспективи розвитку журналістської освіти в Україні початку XXI століття / Різун В. В. // Наукові записки Інституту журналістики / КНУ імені Т. Шевченка. – 2004. – с. 6 – 13.
8. *Синицын Е. С.* Теория творчества. Структурный анализ мышления. Теория интегрированного обучения / Е. С. Синицын. – Новосибирск : Изд-во. НГАХА, 2001.
9. *Уайтхед А. Н.* Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед ; [пер. с англ.] – М. : Прогресс, 1990.
10. *McLuhan* : Hot & Cool. – Signet Books. – NY : The New American Library Inc., 1967.

Reference list

1. *Atans M.* Optimal'noe upravlenie / M. Atans, P. Falb. – M. : Mashinostroenie. – 1968.

2. *Berdjaev N. A.* Smysl tvorcestva. Opyt opravdaniya cheloveka / N. A. Berdjaev. – Parizh, IMKA-PRESS, 1985.

3. *Berdjaev N. A.* Filosofija tvorcestva, kul'tury i iskusstva / N. A. Berdjaev. – v 2 T. - M. : Iskusstvo, – T. 1. 1994.

4. *Zdoroveha V. I.* Teoriia i metodyka zhurnalistskoi tvorchosti : pidruch. / V.I. Zdoroveha – [2-he vyd., pererob. i dopov.] – Lviv: PAIS, 2004.

5. *Ivanov V. F.* Osnovni teorii masovoi komunikatsii i zhurnalistyky : navch. posibn. / V. F. Ivanov. – K. : Akademiia Ukrainskoi Presy, Tsentri Vilnoi Presy., 2010. – 258 s.

6. *Nalimov V. V.* Spontannost' soznaniya.

Veroyatnostnaya teoriya smyslov i smyslovaya arhitektonika lichnosti / V. V. Nalimov. – M. Izd-vo «Prometej» MGPI im. Lenina, 1989.

7. *Rizun V. V.* Problemy i perspektyvy rozvytku zhurnalistskoi osvity v Ukraini pochatku XXI stolittia / Rizun V. V. // Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky / KNU imeni T. Shevchenka. – 2004. – s. 6 – 13.

8. *Sinicyn E. S.* Teoriya tvorcestva. Strukturnyj analiz myshleniya. Teoriya integrirovannogo obucheniya / E. S. Sinicyn. – Novosibirsk : Izd-vo. NGAHA, 2001.

9. *Uajthed A. N.* Izbrannye raboty po filosofii / A. N. Uajthed ; [per. s angl.] – M. : Progress, 1990.

10. *McLuhan* : Hot & Cool. – Signet Books. – NY : The New American Library Inc., 1967.

